

NIEUWS UIT LAMBARENE.

Bureau van Uitgifte: Vonderlaan 22, Apeldoorn.

Nummer 1.

(GRATIS).

Maart 1930.

BRIEVEN UIT HET ZIEKENHUIS TE LAMBARENE.

I. Januari 1930.

a. Brief van Dr. Albert Schweitzer.

Lambarene, 8-1-'30.

Met ons vieren vertrekken we in den nacht van Vrijdag 29 November van het station van Straatsburg: mijn vrouw, de arts mejuffrouw Dr. Anna Schmitz, de verpleegster mej. Marie Secretan, die voor bacteriologie is opgeleid, en ik. Gelukkig is de trein haast leeg, zoodat we ons gemakkelijk uitstrekken en slapen kunnen.

Stil brengen we den eersten Adventsdag in Bordeaux door.

Maandag doen we de laatste inkoop. Dan ga ik met juffrouw Fatio naar de loodsen der Scheepvaartmaatschappij, om aan de hand der lijsten vast te stellen, of alle 128 kisten, die we als vrachtgoed vooruitzonden, er zijn. Het klopt. Weldra worden ze ingeladen.

Dinsdagavond 3 December, gaan we aan boord. Onze beide nieuwelingen, voor wie het inschepen iets nog heel onbekends is, verbazen er zich over, dat zooveel passagiers op het uiterste nippertje komen en over de laatste loopplanken aan boord stormen, en dan vooral over de stokersmaats en koksjongens, die vanaf de schouders van behulpzame menschen aan boord klauteren, nadat de laatste plank binnengehaald is, en de touwen al losgegooid zijn.

De sleepbooten trekken ons in het midden der rivier. Thans merken we aan het trillen van den scheepsromp, dat de machine begint te werken. De sleepbooten verlaten ons, de lichten aan den aanlegsteiger verdwijnen langzamerhand. Steeds krachtiger trilt het schip,

de machines komen in vollen gang. Vóór het einde van den vloed moeten we een bepaalde plaats der Gironde bereikt hebben, welke schepen met grooteren diepgang slechts bij hoog water kunnen passeeren. Plotseling wordt alles stil. De scheepsromp trilt niet meer, de machine houdt op. Sirenenstooten. Het schip roept de reeds verdwenen sleepbooten weder ter hulp, wijl de machine defect is. Ze brengen ons aan den steiger terug. Den heelen nacht werkt men aan de machines. Vele passagiers benutten den onverwacht gewonnen tijd, om evenal ik brieven te schrijven, die nog vanuit Bordeaux verzonden kunnen worden.

Het plan was geweest, om het schip bij zijn terugkeer van den Congo, einde November, te laten kalefateren en door een nieuw te vervaagen. Het nieuwe was echter niet op tijd klaar. Zoo moet het nog eens in zijn ouden toestand een reis maken.

Den volgenden morgen varen we voor goed af. Nauwelijks zijn we uit de Gironde, of de barometer daalt tot storm. Vier dagen lang worden we in de Golf van Biskaye ellendig door elkaar geschud. Maar de machine houdt zich dapper. In den nacht van den tweeden Adventszondag breken de sterren aan den hemel door. Door radiob berichten vernemen we, dat gedurende dezen storm een Italiaansch stoomschip in de Golf van Biskaye vergaan is.

Nu schijnt de zon van dag tot dag krachtiger. Wonderlijk straalt ze boven Las Palmas, terwijl we er vlak langs varen.

Op zijn vorige reis naar Afrika moest ons schip den jongen Zwitserschen arts Dr. Erich Dölken, den zoon van den predikant H. Dölken uit Thum, naar Lambarene brengen. Hij bereikte zijn doel niet. Bij Grand-Bassam vond men hem 's morgens, nadat hij 's avonds

nog heel goed gezond was, dood in zijn hut. In Grand-Bassam is hij begraven: Waarschijnlijk leed hij aan een ziekte der hartspieren, waar hij niet op gelet had en die nu plotseling verergerde. Het personeel, dat met hem te maken had, hield van hem om zijn natuurlijke en vriendelijken aard. Iederen dag overvalt mij opnieuw de smart van het verlies, waar dit schip me aan herinnert. In Grand-Bassam ankeren we ver buiten de kust en houden er ons zoo kort op, dat ik niet eens naar het graf kan gaan.

De heer Dölken moest mijn opvolger in Lambarene worden. Sedert jaren had hij het besluit genomen, om zich aan mijn ziekenhuis te wijden, niet slechts eenige jaren, maar voor altijd. In de grooté droefheid om het verlies van dezen voortreffelijken mensch, was mij de verwonderlijk Christelijke overgave, waarmede de zwaarbeproefde ouders het leed droegen, dat Lambarene over hen bracht, een troost en ook voor hen om mijnentwil. Nog steeds echter kan ik niet begrijpen, dat de eerste, die voor Lambarene stierf, zijn leven moest geven zonder in dienst der barmhartigheid aan de Ogowe gewerkt te hebben.

Den 23en December kwamen we tegen middernacht in Port Gentil (Kaap Lopez) aan. In de verte stralen de lichten der huizen door den donkeren nacht. Echt blij over het einde der zeereis kan ik niet zijn, wíl de zorg voor de 128 kisten op mij drukt. Hoe moet ik dat alles in de weinige uren vóór de afvaart van de rivierboot in orde brengen met de douanen, en laten verschepen? Als reeds meermalen tracht ik mij vertrouwd te maken met de gedachte, dat ik mijn vrouw en de beide nieuwelingen alleen moet laten reizen naar Lambarene. Zelf moet ik dan voor de kisten zorgen en meer dan veertien dagen in Kaap Lopez blijven, tot het eerstvolgende vertrek der rivierboot. Aan deze zorgen maakt echter juffrouw Mathilde Kottmann een einde, die tot mijn verrassing 's nachts aan boord verschijnt. Uit mijn laatste brieven had ze opgemaakt, dat ik met zooveel bagage reisde en nu was ze met de motorboot de rivier af naar zee gekomen, om me te

helpen. Met den kapitein der rivierboot, die ze eens als patient had verpleegd, had ze afgesproken, dat hij 't vertrek zoo lang mogelijk zou verschuiven. Den vertegenwoordiger der Scheepvaartmaatschappij had ze bewerkt, dat voor mijn kisten en koffers een afzonderlijke lichter (een groote boot, die bij het lossen dient) beschikbaar gesteld zou worden, die deze dadelijk na het onderzoek der douane naar de rivierboot zou bren-

De kisten komen uit het schip te voorschijn

gen. Te vier uur 's middags is het douane-onderzoek en de verscheping klaar. Dat het douane-onderzoek in verloop van enkele uren afgelopen was, dank ik aan de nauwkeurige lijsten, die Mevrouw Martin en juffrouw Emma Hausknecht van elke kist samengesteld hadden. Soort, gewicht en waarde van zelfs het kleinste voorwerp, staan er op aangebeekend, alle noodige kwitanties zijn er aan gehecht. „Als alle passagiers zulke lijsten hadden, dan zou ons werk louter spel zijn”, zegt de tolbeambte mij.

Den avond vóór Kerstmis, „heiligen avond” dus, brengt juffrouw Mathilde tegen het invallen der duisternis ons

met de motorboot naar de rivierboot. Zij zelf reist niet met ons mee, maar voert de met petroleum en andere waren beladen motorboot naar Lambarene terug. Die aan de negers alleen overlaten, zou niet wenschelijk zijn. De rivierboot kan haar niet op sleeptouw nemen, wijl er bij het landen onderweg groot gevaar zou bestaan, dat het vaartuig tusschen den oever en de motorboot platgedrukt zou worden.

Om tien uur 's nachts varen we over de donkere zee naar het verre en aan een boom opgehangen licht, dat de invaart in de Ogowe aanduidt. Steeds weder moeten we ons dwingen, er aan te denken, dat het Heilige Avond is. Op het schip merkt men daar niets van. Drie gramaphoons schreeuwen door elkaar heen. Op het bovendeck spelen de enkele blanke passagiers kaart; op het onderdek kakelen de negers. Maar zie, door het duister fonkelen sterren van den hemel op ons neer.

Thans zijn we in het woud. Bewogen staren mijn vrouw en ik naar die in 't water vooruitdringende mangroveboomen, waar-tusschen we in het voorjaar 1913 samen de rivier opvoeren.

Het wordt een schoone, stille Kerstdag op het schip. Ook tot onze medereizigers dringt het door, dat het feestdag is. 's Middags ontstaat als vanzelf een gesprek over religie.

In den voormiddag van St. Stephanusdag haalt juffrouw Mathilde, die dag en nacht doorvoer, ons met de motorboot in, terwijl wij hout voor de machine laden. Met de beide nieuwelingen, die zij meeneemt, vaart ze weldra verder, om onze aankomst in Lambarene te melden en alles voor het transport der 128 kisten voor te bereiden.

Bij onze aankomst in Lambarene verpast ze ons met de mededeeling, dat op haar verzoek een houtfirma ons, haar groote motorboot, die juist in Lambarene vertoeft, ter beschikking stelt. Een andere firma staat ons twintig negers voor het verschepen af.

Tijdens de verscheping komt Jozef. Van verre herken ik hem aan de wijze, waarop hij bij het loopen de armen

slingert. Hij is nog altijd dezelfde, beste man. Rijk is hij met den houthandel niet geworden.

De kisten worden in den lichter neergelaten.

Tegen den avond zijn de 128 kisten op de motorboot. Wij reizen vooruit, om het lossen voor te bereiden. Hoe de gevoelens te beschrijven, die mijn vrouw en mij vervullen, als we uit den grooten rivierarm in den kleinen varen, waaraan het ziekenhuis ligt! Aan den oever wachten de bewoners van het ziekenhuis ons met fakkels op. Terwijl de anderen het personeel verzamelen voor het uitladen der kisten, maken mijn vrouw en ik een korten rondgang door het nieuwe ziekenhuis, dat zij nog niet kent. Bij het schijnsel der fakkels en lantaarns onder groot geschreeuw worden de kisten gelost en in twee groote hoopen opgestapeld, die met tentdoek bedekt worden. Nadat twee wachten zijn aangesteld met een behoorlijke vermaning om niet in slaap te vallen, kunnen wij ons eindelijk ter ruste begeven.

Als we de kisten in de kano's hadden moeten afhalen, dan zouden er wel twee dagen voor noodig geweest zijn.

De kisten in Lambarene aangekomen en opgestapeld.

Met Sylvesteravond worden de kerstgeschenken uitgedeeld. Het feest moest verschoven worden, daar de geschenken eerst met mijn kisten aankwamen. De verplegers en het verdere personeel van het ziekenhuis krijgen een geschenk, de kok en zijn helpers, de boys en alle vrouwen, die voortdurend of als noodhulp met den wasch of bij het verstellen bezig zijn; evenzoo zij die de palmolie vervaardigen: in het geheel ongeveer vijf en dertig menschen.

Ach, het uitpakken der kisten! Welke schatten komen daar te voorschijn! Hoe dankbaar zijn we den vrienden, die ons die goede dekens, dat linnen, die heerlijke conserven, die gedroogde vruchten, die verwonderlijke gedroogde groente, die kaas en andere zoo kostbare dingen meegegeven hebben. Hoe veel goede gaven uit Holland zijn er in de kisten!

* * *

Langzaam werk ik me weer in de tropische geneeskunst en in het bedrijf van mijn ziekenhuis in. Hoe verheug ik mij, mijn beste makker, dokter Lauterburg, hier terug te vinden. Eigenlijk moest hij reeds weer in Europa zijn. Daar echter dr. Karl Hediger en dr. Hans Stalder in den herfst naar huis moesten en dan juffrouw dr. Ilse Schnabel hier alleen voor het groote werk

had gestaan, bleef hij tot mijn aankomst. Hoe zal ik hem en zijn vrouw daarvoor dankbaar genoeg zijn.

De hier werkende dames zijn op het oogenblik: juffrouw Mathilde Kottmann, juffrouw Gertrud Koch, Mrs. C. E. B. Russell, een Engelsche, juffrouw Madeleine Sautter, juffrouw Olga Wiener en juffrouw Emma v. d. Steen, een Nederlandsche. Juffrouw Mathilde zorgt voor de inkoop, woert de boekhouding en schaft de levensmiddelen aan voor het ziekenhuis. Juffrouw Gertrud beheert de huishouding, die verzwaaard wordt, doordat ze steeds ongeveer acht blanke patienten heeft te herbergen en te voeden. Mrs. Russell voert met de lichte patienten en de begeleiders der patienten den strijd tegen gras en struiken, die overal op het terrein van het ziekenhuis en daar omheen weer opschieten willen; ze verzorgt de aanplanting en breidt die uit door bosch te kappen. Juffrouw Madeleine, juffrouw Emma en juffrouw Olga werken in het ziekenhuis. De eerste moet helaas nog deze maand om haar gezondheid, na een jaar hier gewerkt te hebben, naar Europa terug. Ze heeft ons in dien tijd buitengewoon groote diensten bewezen.

Het ziekenhuis is meer bezet dan in mijn tijd. Het herbergt ongeveer 250 negerpatienten. Voor eenigen tijd, toen weer een zware dysenterie-epidemie

heerschte, waren er maanden lang meer dan 300.

Met het onderhoud der gebouwen en zooveel ander werk helpt ons de heer G. Zuber, die als patient hier kwam en nu tot nader order bij ons blijft. Zijn hulp is mij veel waard, daar ik weldra weer beginnen moet te bouwen om nieuwe plaats te maken voor dysenterie-patienten.

(Van de oude zwarte ziekenverplegers zijn er hier nog een heele rij. Arthur, een der flinksten, ligt helaas aan dysenterie.

In veel opzichten is het bedrijf beter georganiseerd dan in mijn tijd. Dr. Hediger, dr. Stalder en juffrouw Dr. I. Schnabel verstonden de kunst, om de negers meer discipline bij te brengen dan ik vermocht. Ik moet me zelfs in veel opzichten over de resultaten daarvan verbazen. Ook verheug ik me over zoo vele andere praktische vernieuwingen, die zij invoerden. Dat ze dit bereikten, terwijl ze in het overvolle ziekenhuis letterlijk onder den arbeid gebukt gingen, dwingt mij, daar ik de Afrikaansche toestanden ken, den grootsten eerbied af.

Verscheidene gebouwen zijn in deze twee jaren er nog bij gekomen. Dat een ruimer woonhuis voor ons klaar kwam met vier kamers, is hoofdzakelijk te danken aan juffrouw Emma Haussknecht, die in 1928 niet eerder met verlof ging, voor de neger-timmerman Monenzalie, die onder haar leiding stond, het voltooid had. Hans Muggensturm had den romp indertijd opgetrokken.

Nieuw is voor mij ook de pomp, die thans aan den door mij gegraven put werd geplaatst. Ga ik daar langs, dan blijf ik altijd even staan en kijk naar de negers, die het heldere water in hun vaatwerk pompen. Het komt vaak voor, dat een brave negervrouw, die nog nooit een pomp gezien heeft, zich door anderen laat uitleggen, hoe men den zwengel hanteert, later daar echter toch niet in slaagt, er mee heen en weer zwaait zonder water te krijgen, en tenslotte iemand te hulp moet roepen, die er mee weet om te gaan.

We hebben veel moeite om de voe-

dingsmiddelen voor de vele neger-patiënten te verkrijgen. Sinds maanden heerscht weer gebrek aan bananen en maniok. Door den houthandel in dienst genomen, hebben de inboorlingen verzuimd, om genoeg aanplantingen aan te leggen. Juist, terwijl ik dezen brief schrijf, vaart de heer Zuber met de motorboot af, om zich naar een op 70 kilometer afstands gelegen meer te begeven, waar we aan een dorp voorschot verleenden voor de bereiding van maniok. We gebruiken dit voedingsmiddel voor de berri-berri-patienten, die geen rijst kunnen verdragen. Maar zelfs vinden we geen rijst in voldoende hoeveelheid. Daar ze hier licht bederft, slaan de handelshuizen er geen groote voorraden van in.

Zoo sta ik weer, met mijn helpers en helpsters, heelemaal midden in de zorgen van Afrika. Hoe zwaar ze ons ook dikwijls vallen, dragen we ze geduldig, wijl we hier zoo veel goeds doen mogen en wijl de goede vrienden in Europa ons de zwaarste zorg afnemen, welke zoo vaak op zooveel liefdewerk drukt, — die voor het materiele bestaan der onderneming. Mogen zij in deze bladzijden ons aller innige dankbetuiging daarvoor vinden en er de zekerheid aan ontleenen, dat met de middelen, die ze ons ter beschikking stellen, veel ellende onder de armsten der armen wordt gelenigd. Wat het Lambarene-ziekenhuis voor het Ogowe-land beteekent, daarover mocht ik bij het weerzien van blanke en zwarte bekenden dezer dagen zooveel roerends vernemen.

Dit geeft mij den moed, om de vrienden in Europa te verzoeken voort te willen gaan met ons hun gaven te offeren.

Met beste groeten aan de trouwe vrienden van het werk in Holland en met innigen dank aan hen.

ALBERT SCHWEITZER.

b. Brief van Mevrouw Schweitzer.

Lambarene, 8-1-'30.

Wie beschrijft de gevoelens, welke oprijzen, als tegen den avond van 23 December de roep weerklinkt: „De lichten van Port Gentil!”

Twaalf lange jaren waren voorbij gegaan, sinds ik die kust de laatste maal zag, toen ze in October 1917 onder den horizon wegzonk.

Nu blonken afzonderlijk de lichten op, dan werd de rij dichter en toen tegen tien uur ons schip in de baai voor anker ging, teekenden ze zich lang uitgestrekt tegen de donkere toppen van het schiereiland.

We brachten den nacht door aan boord en gingen eerst den volgenden dag na het inschepen van onze talrijke bagage aan land.

Evenals alle kustplaatsen, waar we langs kwamen, heeft ook Port Gentil zich sterk uitgebreid; talrijke nieuwe gebouwen zijn verrezen, handels- en administratie-kantoren. De cementstraat, die tegen het einde van ons eerste oponthoud voltooid was, is thans wel driemaal zoo breed en er rijden auto's!

We genieten gastvrijheid bij onzen ouden bekende van vóór den oorlog, den heer Baumgartner, die met zijn beminnelijke vrouw zoo roerend voor ons, evenals voor alle helpers en helpers van ons werk op hun doorreis zorgt. We kunnen hem daarvoor niet dankbaar genoeg zijn.

's Avonds, als we door de baai naar de rivierboot „Adjame” varen, duiken vele halfvergeten herinneringen aan vroegere tochten op: tochten bij zonschijn, maar ook bij onweersstormen, waar we een schuilplaats moesten zoeken onder de wortels der mangroven en ons daaraan vastklampend, moesten we in onze kleine roeiboort de woede der golven trachten te weerstaan. En dan de laatste tocht, — kort voor de aankomst van het bericht, dat de oorlog was uitgebroken, — toen we bij het vallen van den avond terugkeerden van een bezoek aan een ver buiten de kust liggend stoomschip en haast door een walvisch, die vlak voor onze boot

als een hooge muur opdook, werden omgeworpen.

Thans ligt dit alles zoo ver achter ons, dat het een sprookje lijkt. Over de vreedzame baai varen motorbooten naar de verschillende voor anker liggende vaartuigen, — vrachtschepen, die hun lading lossen of op nieuwe wachten, de rivierboot „Adjame”, die ons hedenavond zal herbergen, en verder naar buiten de groote mailboot, die ons gebracht heeft.

Om tien uur zet de „Adjame” zich in beweging, onder den schoonsten sterrenhemel en bij krachtigen wind uit de baai, zoodat het na de hitte van Port Gentil heerlijk koel en verfrischend is. Den ganschen nacht varen we door en leggen slechts in de vroege aan bij een negerdorp, om hout voor de machine te laden.

Het is als een droom, weer zoo stil en rustig de rivier op te varen, zonder het lawaai en de drukte van het groote schip of van het opkomende Port Gentil. Hier aan de rivier heeft de ontwikkeling in tegengestelden zin plaats gehad: stil en uitgestorven liggen de oevers, de natuur schijnt in ongerepten toestand teruggekeerd. Vele dorpen, die ik kende, zijn verdwenen. Talrijke oliepalmen, af en toe een mangoboom, verraden, dat daar eenmaal menschenlijke nederzettingen in de nabijheid waren. Thans nestelen hier en daar de zilverreigers aan den oever en zijn zoo weinig schuw, als ons schip voorbijvaart. In een van onze medereizigers ontwaakt de jachtlust. Reeds wil hij op de edele vogels aanleggen. Met moeite gelukt het mij, hem van die barbaarschheid terug te houden. Aan de stil daarheen vlietende Ogowe ziet men niet, hoe snel haar stroom is. Doch we varen meest heel dicht langs den oever, om niet tegen de volle kracht van den stroom in te moeten. Daar het regentijd en het water diep is, kunnen we dit doen, zonder gevaar van vast te loopen.

En thans is het Heilige Avond.

Ik heb verschillende Kerstavonden beleefd. Ik heb den Heiligen Avond onder den denneboom, onder den Zuid-

Europeeschen pijnboom, onder den palmboom en onder den juniperus (je-neverboom) gevierd. De avond van heden echter is daarin bijzonder, dat het slechts in onze gedachten en in onze herinneringen en aandenken Kerstmis is.

Slechts langzaam vordert de zwaar beladen rivierboot tegen den stroom in, vooral doordat het door de inboorlingen geleverde hout voor de machine van onvoldoende kwaliteit is. Toch hoopt de kapitein den 26en December in Lambarene te zijn. Hoe verheugen we ons daar al op! Eerst daar is men werkelijk thuis. De andere Afrikaansche plaatsen zijn zoo druk en wuft geworden.

Op Stephanusdag, Donderdag 26 Dec. om 2 uur, kwamen we aan den steiger der stoomboot in Lambarene aan. Hoe veranderd is ook hier de plaats: nieuwe huizen, nieuwe wegen, zelfs een hotel werd opgericht. Men herkent nauwelijks de weinige gebouwen der handelsgenootschappen uit vroeger tijd.

Het wordt nacht voor we naar het ziekenhuis kunnen varen. Bij fakkellicht onderscheiden we slechts een, door elkander krioelen van gedaanten met blij opgewonden gezichten, die zich naar ons toe keeren. Een overzicht over het gansche groote complex kan eerst de volgende dag geven. Maar een genot is die groote, luchtige eetkamer, waarin we met ons veertienen bijeen komen, om het nachtelijk maal te gebruiken, en nog wat gemoedelijk samen te zijn, waarbij de avondwijding zich aansluit.

Den anderen morgen een kleine rondgang door het ziekenhuis en de dichtst bij gelegen deelen der aanplantingen.

Wat ons steeds weer overweldigt is de indruk, hoeveel er in den betrekkelijk korten tijd werd tot stand gebracht. En dan die praktische inrichting der gebouwen, die voor alles er op let, dat die zon de wanden zoo weinig mogelijk treft, en dat overal zooveel mogelijk aan de lucht toegang verschaft wordt. En het beginsel, om in dit afmattend heete klimaat woonruimte te verschaffen van een dragelijke frischheid, is niet alleen voor de blanken, maar ook voor de negers, zieken zoowel als gezonden, doorgevoerd. Dikwijls hooren

we dat onze bedienden, kok, boys, of anderen hun ingenomenheid met de luchtige, gezonde woningen uiten.

Bij de aanplantingen, die helaas nog te jong zijn om een goeden opbrengst op te leveren, is men van de gedachte uitgegaan, dat men de gevaren van den steeds dreigenden hongersnood moet trachten te bestrijden door aan de vruchten des lands de voorkeur te geven en deze aan de geïmporteerde rijst toe te voegen, waardoor deze gemakkelijker te verkrijgen zal zijn. Daarbij moet men trachten, deze vruchten in zulke hoeveelheden te kweken, dat er genoeg overblijft, ondanks het stelen der inboorlingen, wien men dit euvel toch niet afleeren kan!

Dat is natuurlijk niet gemakkelijk. En een onuitputtelijk geduld, een nooit verlammende ijver voor de goede zaak is noodig bij ieder, die aan het werk meehelpt. Mogen in de toekomst steeds een voldoende aantal helpers en helpers hun medewerking verleen, even onbaatzuchtig en trouw als de tegenwoordige.

HELÈNE SCHWEITZER.

c. Brief van Mejuffrouw Marie Secretan.

Lambarene, 8-1-30.

Toen ik mijn vroegeren chef had meegedeeld, dat ik hem verlaten moest om naar Lambarene te gaan, zeide hij mij eens, dat het hem speet, omdat veel teleurstellingen mij te wachten stonden. Op dat oogenblik wilde ik hem niet gelooven. Doch nu moet ik hem gelijk geven, hoewel in anderen zin, dan hij het bedoelde. Hoeveel was en is zoo geheel anders, dan ik het mij ten tijde mijner voorbereiding voorstelde.

Reeds op de spoorreis van Straatsburg naar Bordeaux begon het. Men had mij verteld, dat deze reis ontzaglijk vervelend was. Maar al aanstonds ervoeren wij, dat wie met den heer Schweitzer reist, zich niet vervelen kan. Een pak drukproeven van de „Mystik des Apostels Paulus”, die nog gecorri-

geerd moesten, maakten dat de lange reis van 22 uren ons kort scheidt.

Met een stille huivering had ik gedacht aan het controleren van onze bagage, bestaande uit 128 kisten. Doch 1½ dag voor de afvaart van het schip, toen de bagageruimte nog bijna leeg was, was het natellen en controleren door de onberispelijk ingevulde lijsten slechts kinderspel en in een uur reeds afgedaan.

En toen volgde de zeereis, mijn eerste zeereis. Van alle kanten had men mij voorspeld, dat ik zeeziek zou worden. Menigen goeden raad had men mij gegeven tegen die zoozeer gevreesde ziekte en ik had getracht ze te onthouden. Doch alles was onnoodig. Ofschoon de Golf van Biskaye al haar best deed, om ons schip gedurende vier dagen naar alle zijden en richtingen heen en weer te gooien, werden juffr. Schmitz en ik niet zeeziek. Men had mij ook over het vervelende van een drieweeksche zeereis gesproken. Maar ook hier zorgde de heer Schweitzer er voor, dat de tijd ons niet lang viel. Gedurende deze vaart schreef hij het laatste hoofdstuk van zijn „Mystik des Apostels Paulus” en juffr. Schmitz en ik maakten daar twee afschriften van voor het geval, dat het aan de drukkerij verzonden exemplaar verloren mocht gaan. Daardoor ging de tijd juist zeer snel om. En hoeveel schoons en interessants geeft zoo'n reis te zien. Nooit zal ik den avond vergeten, dat wij met dr. Schweitzer over de verschansing geleumd stonden, boven ons den tropischen sterrenhemel, voor ons de licht bewogen donkere zee met duizenden lichtende kwallen.

Dr. Schweitzer werkte gedurende de geheele reis. Slechts na het avondeten gunde hij zich eenige rust. Daar het in de hut te warm was om te werken, koos hij de betrekkelijk luchtige eetzaal tot werkkamer. Aan rust was echter ook hier niet te denken. Voor de vensters dier zaal was het negerdek, waarop de zwarte passagiers spektakel maakten en schreeuwden. In de zaal zelf waarden de kellers rond al pratend, zingend en fluitend. Van buitenaf hoorde men den ganschen dag verscheiden gramo-

phoons en een voortdurend mishandelde piano. Maar ondanks dat alles, was een dag voor de aankomst in Port Gentil, (Kaap Lopez) het laatste hoofdstuk gereed.

In Port Gentil dachten wij met angst en beven aan onze 128 kisten. Hoe zouden wij ze alle door de visitatie en dan op de rivierstoomboot „Adjame” brengen? Maar ook hier liep alles anders, dan we gedacht hadden. Juffrouw Kottmann had zich de moeite getroost om met de motorboot naar Port Gentil te komen, en al wat noodig was voor te bereiden. Dank zij de nauwkeurig en goed ingevulde bagagelijsten, wikkelden zich ook hier weer alles heel gemakkelijk af en nog dienzelfden avond, den Heiligen Avond, konden wij verder varen.

Nadat de heer en mevrouw Schweitzer hun hut reeds opgezocht hadden, bleven juffr. Schmitz en ik nog op een kist zitten bij den boeg, waar de door de vaart van het schip verwekte tocht ons langs het hoofd streek, dat we nu van de tropenhelmen hadden kunnen ontdoen. Onze gedachten gingen terug naar onze woonplaats, waar op dezen zelfden tijd vele onzer vrienden en verwanten rondom den Kerstboom zaten. Doch een echte Kerststemming maakte zich niet van ons meester. Kerstmis midden in den zomer, geleek ons zoo onmogelijk. Ook toen we twee dagen later in de eetkamer van het ziekenhuis den als Kerstboom versierden oliepalm zagen, vergoedde deze ons den echten Kerstboom niet.

? De tocht de Ogowe op was voor mij nog het schoonste deel der reis. Wat een heerlijke rivier. Dan weer stroomt ze breed en majestueus voort, dan weer is ze nauw en smal, verdeelt zich in armen, vormt eilanden en meren. Aan de oevers dicht oerwoud, dat hier en daar tot in het water doordringt, en dan er zich van verwijderd, om plaats te maken voor groote uitgestrektheden papyrus. Groote vischarenden en andere ons onbekende vogels vliegen voor ons uit, mooie kleine reigers wiegelen zich op het papyrusriet, en als oude bekenden groeten ons vele zwalu-

wen, die dicht voor ons over het water scheren, juist zooals in Europa.

In den tweeden nacht op de „Adjame” werd ik om drie uur wakker en bemerk, dat het schip stil ligt. Ik weet het is N'Gômô, een groot zendingstation. Mijn nieuwsgierigheid zegeviert over mijn moeheid, snel sluip ik onder mijn muskietennet vandaan, kleed me aan en ga naar het dek. We liggen dicht bij den oever en een schilderachtig beeld ontrolt zich voor mijn oogen; bij het licht van lantaarns al die groote en kleine negers in hun bonte kleederen en daartusschen eenige zendelingen. Dadelijk komt dr. Schweitzer met een neger naar me toe, dien hij mij als zijn besten ouden Ojembo voorstelt. Hoe verheug ik mij er in, dat de eerste inboorling, dien ik in Afrika leer kennen, Ojembo is. Ik ken hem reeds uit „Wasser und Urwald” (Aan den zoom van het Oerwoud) en over zijn arbeid las ik indertijd in den Elzasser Familiekalender.

(Ik vertel hem, dat ik door dr. Schweitzer reeds veel van hem gehoord heb. Onder het aanhooren blijft hij ernstig en waardig, slechts zijn oogenstralen in zijn zwart gezicht. Daarna gaan dr. Schweitzer en ik met Ojembo aan land. Ojembo is slechts voor het Kerstfeest uit zijn dorp naar het zendingstation gekomen. Hij geleidt ons met zijn lantaarn den heuvel op en vertelt van de verschillende gebouwen, waar we langs komen. Boven zetten we ons op een geschikt plekje aan den weg neder. Het is een schoone tropische nacht, vol bloesemgeur en krekelsjirp, en boven dat alles een heldere sterrenhemel. Dr. Schweitzer vraagt Ojembo naar deze en gene, en krijgt ernstig en waardig antwoord. Dan zwijgen beiden en ik zit en zie voor mij bij het licht van de lantaarn het profiel dezer beide mannen, en dat geeft me te denken. Weer op den aanlegsteiger teruggekeerd, is het lossen en laden reeds geëindigd. En spoedig varen wij weer.

En paar uur voor we Lambarene bereikten, haalt juffrouw Kottmann de „Adjame” met haar motorboot in. Juf-

frouw Schmitz en ik stappen op haar boot over en varen zonder oponthoud door tot het ziekenhuis.

Toen we het ziekenhuis naderden, hoorden we plotseling luid geschreeuw en zagen toen door de takken der boomen heen ontelbare rennende zwarte beenen. Ieder, die maar loopen kon, kwam naar de aanlegplaats. En tusschen de negers zien we de blanke helpsters en dr. Lauterburg. Ze denken, dat dr. Schweitzer er is en zijn teleurgesteld slechts ons te zien. Vele blanke en zwarte handen moeten we drukken. Nadat we vlug iets gegeten hebben, gaat het terug naar Lambarene, waar de „Adjame” reeds voor anker ligt. Nu moeten voor alles de 128 kisten uitgeladen worden. Er heerscht een oorverdoovend lawaai en we kunnen al dadelijk leeren, dat negers geen zwaren arbeid verrichten kunnen zonder te schreeuwen. Eindelijk, terwijl de duisternis valt, is alles overgeladen en varen wij met de motorboot „naar huis”. Weer luid geschreeuw in het ziekenhuis. Brandende lantaarns en fakkels verschijnen tusschen de boomen.

Mijnheer en Mevrouw Schweitzer worden stormachtig begroet, dan gaan ze gevolgd door de fakkelen- en lantaarnoptocht der bewoners van het ziekenhuis den heuvel op, door het ziekenhuis naar het woonhuis. Het was een indrukwekkende optocht.

Toen wij 's avonds onze kamer opzochten, werd juffrouw Schmitz door een spin, zeker zoo groot als de palm van een hand, ontvangen. Nu was er geen twijfel meer, we waren werkelijk in Afrika. We probeerden het dier te vangen, het tenminste uit de kamer te verbannen, doch na eenige pogingen, verdween het achter een kist en we waren te moe om de vervolging voort te zetten. Na twee dagen waren wij reeds zoo „geafrikaniseerd”, dat terwijl juffrouw Schmitz aan haar tafel zat en schreef, de spin ongestoord voor haar op den wand kon wandelen. Nu beschouwt ze haar zelfs als een aangename kamergenoot, die voor haar de muggen vangt.

En toen kwam nog eens alles heel

anders, dan ik het mij gedacht had. Hoe trotsch was ik hierheen gekomen na mijn Staatsexamen en met den langen en goedklinkenden titel van „technisch assistente aan medische inrichtingen”. Ik wilde hier het laboratorium overnemen, de artsen ter zijde staan en daarbij nog wat wetenschappelijk arbeiden. Dank zij de hulp van lieve vrienden had ik vele mooie instrumenten kunnen meenemen. Het laboratorium zou voorbeeldig worden. Doch niets van dat alles. Mijn kisten staan nog ingepakt en wachten op betere tijden.

Maar ik moet helpen in de huishouding. Het was dringend noodig, dat de taak van juffr. Gertrud, die de huishouding, de keuken en den wasch verzorgde, eenigen tijd wat verlicht werd. Wat was natuurlijker, dan dat ik, die met frissche krachten uit Europa kwam, een deel van dezen arbeid overnam? Zoo sta ik aan het hoofd der huishouding en der keuken.

Maar na eenigen tijd mag ik dan mijn eigenlijke taak hier aanpakken.

MARIE SECRETAN.

Brief van Zuster Emma van der Steen.

Lambarene, Januari 1930.

't Is wel een heel andere wereld, waarin ik werd verplaatst, toen ik als Zuster van „Bethesda Sarepta” te Haarlem, in Lambarene kwam, om mede werkzaam te zijn aan het ziekenhuis van prof. Schweitzer. Niet een beetje anders was alles, maar heel anders. Evengoed de menschen, de planten, de boomen, de dieren, als het klimaat, de zeden, de huizen, de dageraad en de nacht.

't Begon al terstond bij de eerste plaats, waar onze boot aanlegde, die ons van Bordeaux naar Lambarene zou brengen. Dat was Dakar, op de kust van Afrika. We hadden er tijd, om van boord te gaan naar de markt. 't Krioelde er van zwartjes, die vruchten en zelfgemaakte kruiken en potten te koop aanboden, en ook baby's voor twee francs per stuk. Toen we vroegen, waarom ze hun kinderen wilden ver-

koopen, antwoordden ze: „We hebben kinderen genoeg, en kunnen er wel een paar missen”. Met problemen over geboorteoverschot en geboortebeperving schijnen ze daar nog niet te tobben.

In Lambarene ben ik werkzaam als operatiezuster; en in de polikliniek. Bijna iederen dag moet er geopereerd worden. Want behalve op de er voor vastgestelde dagen, komen er telkens patienten, die onmiddellijk moeten geholpen worden. Soms moeten zij dagen achtereen reizen, eer ze hier zijn. De beenwonden, waarmede ze komen, zijn verschrikkelijk. Nooit tevoren had ik ze zoo gezien.

Epidemisch heerscht telkens onder de negers dysenterie. Een poos geleden ben ik met nog een zuster en een der doktoren naar Samkita gegaan, waar de ziekte hevig huis hield onder de bevolking. 't Was een heelen, langen dag varen, en alles gereed maken, om eenigszins beveiligd te zijn tegen allerlei wild en kruipend gedierte. Den heelen nacht lieten we een lantaarn branden, om slangen enz. af te schrikken. We sloepen allen als een reos, zonder aan wat in 't oerwoud om ons heen was, te denken. Den volgende dag hebben we hard gewerkt. De dokter onderzocht, ik gaf, waar 't noodig was, injecties. Zoo trokken we van dorp tot dorp. Na een week kwamen we weer terug in Lambarene. En na ons, als resultaat van onzen tocht, 54 patienten, voor wie opname in het ziekenhuis heel noodig was, om hen kans te geven op genezing. Zoo is op 't oogenblik het getal zieken in ons ziekenhuis geklommen tot 350. Er is eigenlijk maar plaats voor 200. Maar die anderen niet opnemen, staat gelijk met de zekerheid van een onafwendbaren dood. Nu genezen er velen. Hoewel toch de sterfte aan dysenterie groot is. Velen worden gebracht door hun familie, als redding niet meer denkbaar is. En al die leegkomende plaatsen zijn terstond weer vol, ingenomen door anderen.

Na een dag flink werken, is nachtrust welkom. Maar alleen te vinden, voor wie gewend is aan, en zich niet storen laat door allerlei nachtmuziek. Niet ge-

maakt door menschen, maar door allerlei gedierte. We hebben een heel koor van kikkers, begeleid door een vleermuis, zoo groot als een zeemeeuw. Deze houdt er de maat in, door op de seconde af den toon aan te geven, en den heelen nacht door te roepen tok, tok, tok. Maar dat stoort niet meer, na een klein poosje om er aan te wennen. Vooral, wanneer men kennis heeft gemaakt; vlak voor 't begin van de nachtrust, met de gevolgen van een tornado. Een tornado is storm en regen. Heel erg storm en heel erg regen; de laatste zóó erg, dat de hevigste bui, die ik in Europa meemaakte, er nog maar motregen bij is. Bij elk gebouw zijn zeer diepe greppels gegraven, om het overtollige water den weg te wijzen, en te voorkomen, dat de gebouwen onderspoeld of weggespoeld worden. Over die greppels liggen bruggetjes. Maar 't zand hier is, wanneer 't nat is, precies klei, dus nogal glibberig. In mijn haast, om over 't bruggetje te komen, gleed ik uit, kopje onder in de boordevolle greppel. 't Was geen gezicht, toen ik weer opdook!

Maar aan zulk een afwisseling onder den arbeid, kan ik slechts lachend denken. Nu vooral, nu ik zit te schrijven op dit wonderlijk mooie plekje. Wel een beetje primitief alles. Want ik zit op een waschplank, aan een ton, waar een plank op gelegd is, omdat hier dicht aan de rivier de hitte wat minder erg is, dan in mijn kamer. Wat een prachtig uitzicht! Vlak voor me de Ogowe, zijn breede, blauwachtig water rustig kabbelend. In 't midden van de rivier een zandbank, waar zwartjes bezig zijn te spelen en te joelen. Daarachter, aan de overzijde, één onafgebroken rij van groote, breede palmen, heel den oever langs. Tegen den horizon weer andere boomen, hoog als bergen, reikend met hun geweldige kruinen naar de wolken en de helle lucht. Rechts aan den overkant een negerdorp. De hutten dooreen gebouwd tegen de hellingen van de heuvels. Wat een pracht. Midden in zooveel nood en ziekte. Toch wel heerlijk, om hier een tijd te mogen werken. Maar alleen mogelijk, voor

wie niet zichzelf, of iets voor zichzelf zoekt. Want Lambarene vraagt veel. En lichamelijk. En geestelijk. Maar wat is dat werk noodig; tusschen al die duizenden, voor wie het Ziekenhuis van prof. Schweitzer het eenige en groote licht is in hun lichamelijke ellende en in hun geestelijke donkerheid.

Zr. E. VAN DER STEEN.

Wat we in de eerste plaats gebruiken kunnen.

—o—

Bijzonder goed te gebruiken zijn: oude dekens van welke soort ook, zelfs als ze gescheurd zijn; gebruikte lakens en doeken van iedere soort (liefst linnen), ook als ze half versleten zijn.

Blikjes vleesch, sardines, groente en vruchten, gedroogde groenten en vruchten en verbandstoffen.

Zulke giften kunnen steeds gezonden worden aan: Mevr. Emmy Martin, 2 Speichergasse (rue des greniers), Strassburg.

Vriendelijk verzoek ik u, Mevr. Martin te voren mededeeling te doen van de voor ons bedoelde zendingen.

Verzoek om geduld.

—o—

Voor menige welkome gift ben ik den dank en op vele vriendelijke brieven ben ik het antwoord schuldig gebleven. Ik verzoek u vriendelijk geduld te willen hebben. Bij het vele werk, dat op mij rust, moet ik nog wel geruimen tijd vele brieven onbeantwoord laten. Maar ik ben voor alle brieven zeer dankbaar. Hoe menigmaal geeft een lieve brief weer nieuwen moed tot den arbeid.

Verzoek om duidelijk schrift.

—o—

Ik verzoek allen, die hun goede gaven zenden, inlichtingen verlangen of

mij iets mee te deelen hebben, vooral hun namen en adressen duidelijk te schrijven. Het is mij eenige keeren gebeurd, dat ik voor ontvangen giften niet kon bedanken, omdat ik, ondanks alie pogingen, den naam en het adres niet ontcijferen kon.

is bedoeld als een liefdedaad van menschen in Europa, wien de nood der vele zieken in deze verre streken, waar anders geen medische hulp te verkrijgen is, ter harte gaat. Ze hoopt op de of-fergaven van alle dankbare patienten, die in Europa door de medische wetenschap gered worden.

Karakter mijner onderneming.

—o—

Mijn onderneming is volkomen onafhankelijk en zelfstandig. Ze ontvangt noch van een zendingsgenootschap noch van eenige regeering ondersteuning. Ze

ALBERT SCHWEITZER.

Een curculaire over het Albert Schweitzerfonds wordt op aanvraag gaarne toegezonden door J. Eigenhuis, Vonderlaan 22, Apeldoorn.

ALBERT SCHWEITZER.

—o—

Na de preek van Ds. K. A. Bevershuis 10-6-'28 in de Grootte (Walburg) Kerk te Zutphen.

Vol blij geloof, — doordacht, doorvoeld, doorleefd,
Zóó volgt des Meesters Dienaar, meerd'rend zijn talenten,
In eed'len eenvoud 's Heeren voorbeeld na,
En offert liefd' en gaven, wáár hij spreidt zijn tenten.

In leerzaal, boekwerk, zegenrijk gesprek,
Dáár weet de Leeraar uit te dragen Christus' woorden, —
Den Meester naderend in klaren zin, —
Tot in en om hem smelten saám geloofsaccoorden.

Op Berg der Eenzaamheid met God alléén,
Hernieuwde Jezus immer wéér Zijn zielekrachten;
Hierneven put Zijn Leerling uit de Bron
Der Lofmuziek, die heelt gevoelens en gedachten.

En zooals Christus op den Berg eens sprak
Zijn Rede, — kern van Leer en grondslag voor het Leven, —
Zoo scheidt het Orgelspel de reime sfeer,
Die zijn Apostel als talent is meegegeven.

Maar vrucht, na loof en bloei van hoofd en hart,
Is immer nieuwe daad van vroom geloofsvertrouwen;
Steeds klink' het: „Zaaier, zaai in Gods naam voort!”
Bemoedigend van hier naar Afrika's landouwen!

Doch niet aan hem alléén viel het vól gewicht
Van zendingsarbeid en van moeizaam heelend werken:
Aan ons de dure plicht om, óók moréél,
Des Grooten Zaaiers Volging metterdaad te sterken.

Zutphen.

CATHARINA VERMEER.

De Werken van Albert Schweitzer

zijn uitgegeven bij N/V. H. D. Tjeenk Willink & Zn., Haarlem.

AAN DEN ZOOM VAN HET OERWOUD

Vijfde druk. Geïllustreerd. Ingenaaid f1.90. Gebonden f2.50

OPNIEUW NAAR LAMBARENE

Tweede druk, Geïllustreerd. Ingenaaid f1.90. Gebonden f2.50

BOUWEN IN HET OERWOUD

Geïllustreerd. Ingenaaid f1.50. Gebonden f1.90

UIT MIJN JEUGD

Derde druk. Ingenaaid f1.—. Gebonden f1.50

HET CHRISTENDOM

EN DE WERELDGODSDIENSTEN

Ingenaaid f1.50 Gebonden f1.90

VERVAL EN WEDEROPBOUW DER CULTUUR

Ingenaaid f1.90 Gebonden f2.40

Tevens verscheen bij genoemde Uitgevers een Boek over

ALBERT SCHWEITZER

van

JAN EIGENHUIS

Ingenaaid f2.90 - Met portret - Gebonden f3.50

DE MACHT VAN HET KLEINE.

—o—

Een onbekend Schweitzer-vriend in Amsterdam schrijft:

„Daar ik vast overtuigd ben, dat vele z.g. kleine luiden toch ook graag een steentje willen bijdragen tot het groote werk van Dr. Albert Schweitzer, zou ik allen willen aanraden: tracht zooveel mogelijk alle stuivertjes, die u in handen komen, vast te houden en aan 't eind van 't jaar op te sturen

aan het bekende adres. Bij wijze van proef hebben wij ongeveer een jaar lang stuivertjes gespaard en het tot 135 stuks kunnen brengen. Op zichzelf is dit zeker een heel luttel bedrag, doch als de duizenden in het land, die met waardeering en eerbied zijn boeken gelezen hebben en zijn concerten en lezingen gehoord, zich aaneensluiten en zich voornemen, ons voorbeeld te volgen, dan ben ik verzekerd, dat het luttelste bedrag zal aangroeien tot een groote som.”

Een andere vereerder promoveerde tot „Lambarene-spaarpot“ een blikken trommeltje, dat dit jaar weer f 12.57⁶ bleek te bevatten.

* * *

Onze steun aan dat mooie liefdewerk mag niet tijdelijk zijn. Het moet ook in de toekomst verzekerd zijn. We moeten tenminste de financieele zorgen verre van de toegewijde werkers ginds in het Oerwoud houden. Een gift is welkom, maar een jaarlijksche bijdrage nog veel meer. Van een vleugje bewogenheid kan het werk niet bestaan. Onze hulp moet blijvend zijn.

Permanent adres van Dr. Schweitzer.

Het permanente adres van Dr. Albert Schweitzer is: **Günsbach bij Münster, Elzas, Frankrijk.** Van hier uit worden de brieven steeds en overal heen, ook naar Afrika, opgezonden.

Giften.

Giften uit Holland kunnen op het Postgironummer 28469 van **J. Eigenhuis, Vonderlaan 22, Apeldoorn** gestort worden, met vermelding s.v.p. van het doel. Deze verzorgt voor Holland de zaken, het ziekenhuis betreffende, ook de financieele.

Giften neemt ook in ontvangst: **Dr. Hans Baur, predikant te Bazel, Leonhardsgraben 63, Zwitserland, Postscheck-konto V 5204, met aanduiding „Für das Spital von Dr. Albert Schweitzer“.**

Inlichtingen.

Inlichtingen omtrent alles, wat het ziekenhuis te Lambarene en Dr. Schweitzer betreft, verstrekt **mevr. Emmy Martin, Straatsburg, Elzas, 2 Speichergasse (2 rue des greniers).**

Brieven aan mevr. Emmy Martin kunnen ook naar Günsbach, Elzas, Frankrijk, geadresseerd worden. Mevr. Martin behartigt alle aangelegenheden in Europa, die op het ziekenhuis betrekking hebben.

Deze „brieven uit het ziekenhuis te Lambarene“ zullen, zooveel mogelijk, alle twee maanden aan de vrienden van het werk van Dr. Schweitzer gezonden worden, die hem met hun milde giften steunden. Voor het geval, dat iemand daarbij overgeslagen mocht worden, bieden de verzenders hun verontschuldiging aan en zijn ze gaarne bereid, deze gedrukte brieven aan de vrienden van het Lambarene-ziekenhuis te doen toekomen, zoo ze hun adres willen opgeven. Daar wegens de kosten slechts een beperkte oplage gedrukt kan worden, is de heer Schweitzer zeer dankbaar, wanneer zijn vrienden hun exemplaren onder hun kennissen laten circuleeren.

UIT: „AAN DEN ZOOM VAN HET OERWOUD“

door

Dr. Albert Schweitzer.

—o—

Wie van zijn pijnen verlost werd, weet wat smart en angst is. En daarom moet hij mede helpen, smart en angst te lenigen, zoover menschelijke hulp dat vermag...

Uit eigen ervaring en uit die van alle koloniale artsen kan ik u verzekeren, dat reeds een enkele arts daarginds, met de meest bescheiden middelen, voor tal van menschen veel kan zijn. Het goede, dat hij vermag te verrichten, overtreft honderdvoud het offer van zijn eigen krachten en van de waarde der middelen aan zijn onderhoud besteed.

Ik blijf gelooven, dat ik genoeg menschen zal vinden, die, zelf gered uit lichamelijk lijden, zich tot een offer van dankbaarheid zullen laten verbidden ten bate van hen, die thans in gelijken nood verkeerden... Ik hoop, dat er met mij spoedig nog tal van artsen naar alle deelen der wereld uitgezonden zullen worden door de broederschap dergenen, die door de smart geteekend zijn.